

Особистісні чинники в системній трансформації суспільства

Науковий аналіз трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, вимагає обов'язкового врахування людського чинника, спеціальне вивчення соціально-психологічних детермінант, що мають важливе значення у цілісному функціонуванні суспільства. У зв'язку з цим є актуальною спроба виявити нереалізовані або слабо реалізовані можливості в сферах творчої праці та підготовки висококваліфікованих фахівців, розробки системи стимуляції творчої активності на колективному та індивідуальному рівнях.

Соціокультурні трансформаційні процеси в Україні здійснюються в ситуації невизначеності соціально-економічних та політичних орієнтацій, гострих кризових явищ у всіх сферах суспільної структури. На сучасний соціально-психологічний клімат у країні вплинули тривале соціально-економічне безладдя, ідеологічний вакуум, відсутність авторитетного та розгалуженого керування суспільним життям, падіння престижу інтелектуальної праці, тиск надмірних повсякденних економічних труднощів для більшості населення. Все це визначило психологічну неготовність переважної частини українців до радикальних змін у житті суспільства, до ефективної творчої діяльності.

Назріла необхідність термінового включення механізму психологічного захисту населення, особливо молоді, щоб здолати депресію, деморалізацію, страх, пасивність, різноманітні форми соціального дезертирства, таких як алкоголізм та наркоманія. На цьому шляху не можна обмежуватись лише психологічними засобами. Вирішення проблеми пов'язане зі створенням нових ідейно-естетичних домінант повсякденного життя, формуванням відповідної духовної та інтелектуальної атмосфери.

Трансформаційні процеси в Україні створюють ситуацію розриву між кваліфікацією, знаннями людей та потребами ринку.

За цих умов освітні заклади повинні компенсувати існуючий дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці, переорієнтовуючи належним чином діяльність на підготовку та самопідготовку знань та вмінь. Гуманізація та гуманітаризація освітньої системи, що проголошені нині, передбачають врахування індивідуальних особливостей особистості, диференційований підхід у процесі навчання. За таких умов створюється реальне підґрунтя для формування нових відносин у вузах для створення особливого освітнього середовища, що сприяє моральному та культурному розвитку, стимулюванню інтересу до пізнання та самонавчання.

До недавнього часу у вітчизняній педагогіці переважало уявлення про те, що природним і адекватним рушійним моментом навчальної діяльності є потреба у пізнанні. Інші потреби, такі як бути лідером, прагнення до успіху, кар'єри вважались як другорядні, а часом і аморальні. Це призводило до звуження мотиваційної основи творчості, до стагнації потреби в досягненні успіху як важливої соціальної потреби., що зумовлює цілеспрямовану, ефективну, високо результативну діяльність. Масштабність соціальних перетворень українського суспільства вимагає нового типу діяча – господаря, менеджера, замовника, – а значить і нових підходів до виховання. Замість традиційної задачі виховання «ерудита» на перший план висувається розвиток нестандартно мислячої людини -творця.

Реалізація творчого потенціалу суспільства й окремих його особистостей повинна стати одним із магістральних напрямків у здійсненні державної політики. Адже досягнення держави у найближчому й віддаленому майбутньому пов'язані із вирішенням питання перебування, виховання та підтримки обдарованих дітей, молоді, фахівців. Ця політика повинна бути спрямована на запобігання «відтоку мізків» і одночасно на «вирощування» талантів. Сьогодні є підстави говорити про прискорене, цілеспрямоване «вирощування» таких талановитих фахівців, створення спеціальних методів добору та стимулювання аж до створення спеціальних навчальних закладів.

Важливо також мати на увазі взаємну залежність соціокультурних трансформаційних процесів, що постійно здійснюються в Україні, та ціннісних орієнтацій особистості. Довгий час у вітчизняній соціології переважала думка, що основною причиною девіацій у нашому суспільстві є складність адаптації особистості до нових умов життя. Ця складність викликана необхідністю переходу від звичних «нормативних» ціннісних орієнтацій до «багатоаспектної» системи цінностей. Остання передбачає можливість свободи вибору життєвих цінностей, забезпечуючи суверенність особистості в її ціннісних орієнтаціях. Однак в реальному житті все виглядає складніше. Наше суспільство, з одного боку, нібито надало особистості свободу вибору ціннісних орієнтацій, а з іншої – не створило умов для реалізації особистістю цієї свободи, що привело до девіацій та деградації системи ціннісних орієнтацій багатьох індивідів та окремих соціальних груп.

Цей об'єктивно-суб'єктивний характер ціннісних орієнтацій особистості особливо важливо брати до уваги при прогнозуванні розвитку суспільства навіть на короткий період часу, особливо в умовах соціально-культурної трансформації українського суспільства. Ефективність свободи вибору особистістю ціннісних орієнтацій можлива при наявності належного рівня соціально-економічних умов життєдіяльності людини, стабільності та визначеності загальнонаціональних орієнтирів. Неможлива вона також і без чисто суб'єктивної умови – чіткого формулювання особистістю своєї "Я-концепції", без свого власного розуміння значимості тієї чи іншої цінності.

Соціокультурні трансформації, що відбуваються в Україні, привели багатьох людей до переосмислення багатьох життєвих цінностей. Під впливом нових економічних відносин, нових форм власності здійснюється соціальне розшарування, зростає соціальна нерівність. Їх наслідком стає кардинальне розмежування ціннісних орієнтацій представників різних класів, поява чисельних субкультур. Перед особистістю постає проблема набуття нових ідентичностей, особливо класової. Відчутне розповсюдження в суспільному середовищі критеріїв демократії, моделей

підприємництва, взірців індивідуалізму, споживання, дозвілля тощо, тобто всього того, що не було в попередні часи, є красномовним свідченням відповідних ідентифікаційних перетворень.

В.К. Васенко
(професор Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ)

Соціальні гарантії вільних економічних зон (ВЕЗ)

Все частіше й частіше різні за ступенем свого економічного і соціального розвитку держави звертаються до нетрадиційних методів впливу на національну економіку шляхом використання механізмів вільних економічних зон, сутність яких полягає в тому, що на їх території встановлюється такий режим інвестиційної діяльності, який передбачає надання суб'єктам економічного формування привабливих податкових пільг та економічних преференцій, а також відповідні ринкові "вольності," що значно посилюють ринкові методи регулювання економічного життя зональної території, стрижнем яких є конкуренція і максимізація прибутку.

Законом України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" передбачено, що на території спеціальної (вільної) економічної зони діє законодавство України [1], яке забезпечує передбачені чинним законодавством державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії.

Останнім часом, особливо після прийняття Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" в нашій державі також відбуваються радикальні зміни стосовно формування ринкової соціально орієнтованої економіки з дотриманням загальноєвропейських соціальних стандартів і гарантій – визначені державні соціальні стандарти і соціальні гарантії (встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги,